

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בהג השבועות תשפ"ב לפ"ק

יציא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף רצ"ו

בכניסת החג

ובטור (אר"ח סימן מז) כתוב, ועוד יש ברכה אחרת על התורה, ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, ברוך אתה ה' נותן התורה. ויכוין בברכתו על מעמד הר סיני אשר בחר בנו מכל העמים וקרבנו לפני הר סיני והשמיענו דבריו מתוך האש, ונתן לנו את תורתו הקדושה שהיא בית חיינו כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום ע"כ.

וכתוב בב"ח שם, ברכה ראשונה היא כשאר ברכה שמברכין על המצוה, וכן כאן מברך לעסוק בדברי תורה על מצות עסק התורה, ומסיים והערב נא וכו', והוא לפי שהקב"ה עוזר ותומך לכל העוסק בתורה ומלמד אותו להבינה על בוריה, ולכן מבקשים ממנו יתברך ואומרים והערב נא וכו' ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל. אבל ברכה זו השנייה, אינה כי אם ההודאה ושבח על מה שנתן לנו תורתו כלי חמדתו מתוך האש, להורות על קדושתה ורוחניותה, ובחר בנו מכל האומות וקרבנו לפני הר סיני. ולפי שהזהיר אותנו בתורתו שלא נשכח מעמד הר סיני, וכמו שכתוב בפרשת ואתחנן וכו', לפיכך צריך לכוין בברכה זו השנייה להודות לו יתעלה על מעמד הר סיני וכו', ומסיים בה ברוך אתה ה' נותן התורה, כלומר נותן התורה כלי חמדתו מתוך האש כאמור ע"כ.

*

והנה בקריאת התורה אנו מברכין אחר הקריאה עוד ברכה, אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו, ברוך אתה ה' נותן התורה. ויש להבין הכוונה בזה.

הכתוב מזהיר לנו, רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך, והודעתם לבניך ולבני בניך, יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב, באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי, אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה, ואת בניהם ילמדון (דברים ד-ט). וברמב"ן שם ביאר, הכתוב הזה לפי דעתי מצות לא תעשה, הזהיר בה מאד, כי כאשר אמר שנוהר בכל המצות ונשמור החוקים והמשפטים לעשותם, חזר ואמר רק אני מזהירך מאד להשמר ולשמור עצמך מאד מאד לזכור מאין באו אליך המצות, שלא תשכח מעמד הר סיני מכל הדברים אשר ראו שם עיניך, הקולות והלפידים, את כבודו ואת גדלו ודבריו אשר שמעת שם מתוך האש. ותודיע כל הדברים אשר ראו עיניך במעמד הנכבד ההוא לבניך ולבני בניך עד עולם. ופירש [הכתוב] הטעם, כי השם עשה המעמד ההוא כדי שתלמדו ליראה אותו כל הימים, ואת בניכם תלמדון לדורות עולם, אם כן עשו אתם ככה ואל תשכחו אותו ע"כ. והאריך שם עוד בדבריו הקדושים.

ומבואר מזה דיש מצוה מן התורה על כל אב להודיע לכל אחד מבניו, איך היה המצב של מתן תורה, איך זה היה בוער באש עד לב השמים, וה' ירד עליו והשמיע הדברות בקולות ולפידים וכו', ולא די בזה לבד, אלא צריך להודיע כל זאת גם לכל אחד מבני בניו, שכן צוה הכתוב 'והודעתם לבניך ולבני בניך'. ומוטל על כל אחד להתבונן אם קיים מצוה זו כמצווה. והזמן גרמא לקיים זאת ביום מתן תורתנו, כאשר יושבים יחד עם הבנים ובני בנים.

גם להבין הכוונה שאנו אומרים, אני מאמין באמונה שלימה שכל התורה 'המצויה עתה בידינו' היא הנתונה למשה רבינו עליו השלום ע"כ. אשר לא מצינו כזה לתאר את התורה במלים כאלו.

גם לבאר התוארים שמצינו בדברי חז"ל שעיטרו בהם חכמי ישראל, חדא, מה דאיתא בגמרא (שבת קא:): אמר ליה רב ספרא [לרבא] 'משה' שפיר קאמרת. וברש"י כלומר רבינו בדורו כמשה בדורו ע"כ. ובאור החיים הק' (שמות כז-כ) ביאר, כי כל תלמיד חכם יש לו ניצוץ ממש רבינו (תיקו"ז תיקון ט), והוא זה המדבר בבחינת נפש הלומד תורה ע"כ. שנית, מה דאיתא בגמרא (הוריות יד.) דרב יוסף היו קורין אותו 'סיני' [לפי שהיו משניות וברייתות סדורות לו כנתינתן מהר סיני] ע"כ.

ונראה דהנה בטורי זהב (או"ח סימן מז סק"ה) ביאר סיום הברכה, שתקנו לחתום נותן התורה, שיש במשמעותה לשון הוה, ולא 'נתן' בלשון עבר. אלא הכוונה שהוא יתברך נותן לנו תמיד בכל יום תורתו, דהיינו שאנו עוסקים בה וממציא לנו הוא יתברך בה טעמים חדשים וכו' ע"ש.

וביאור הדברים, דהנה איתא במדרש (שמו"ר כה-ו) וידבר אלקים את הדברים האלה 'לאמור' (שמות כ-א), אמר רבי יצחק מה שהנביאים עתידים להתנבאות בכל דור ודור קבלו מהר סיני, שכן משה אומר להם לישראל (דברים כט-יד) כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום, עמנו עומד היום אין כתיב כאן, אלא עמנו היום, אלו הנשמות העתידות להבראות שאין בהם ממש שלא נאמרה בהם עמידה, שאף על פי שלא היו באותה שעה, כל אחד ואחד קבל את שלו. וכן הוא אומר (מלאכי א-א) משא דבר ה' אל ישראל ביד מלאכי, בימי מלאכי לא נאמר, אלא ביד מלאכי, שכבר היתה הנבואה בידו מהר סיני, ועד אותה שעה לא נתנה לו רשות להתנבאות. וכן ישעיה אמר (ישעיה מח-ט) מעת היותה שם אני, אמר ישעיה מיום שנתנה תורה בסיני שם הייתי וקבלתי את הנבואה הזאת, אלא ועתה אלקים שלחני ורוחו, עד עכשיו לא ניתן לו רשות להתנבאות. ולא כל הנביאים בלבד קבלו מסיני נבואתן, אלא אף החכמים העומדים בכל דור ודור, כל אחד ואחד קבל את שלו מסיני, וכן הוא אומר (דברים ה-ט) את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם ע"כ.

ואיתא בספר חסד לאברהם (מעין ב נהר כא) כי התורה ונשמתן של ישראל ענין אחד הוא, וכל נשמה ונשמה יש לה בחינה ידוע בתורה שאי אפשר שתתגלה על ידי זולתו, אלא אותה הנשמה תגלה אותם הסודות. ובעוד שאותה הנשמה לא גילה את הסודות, אין הקב"ה מגלה אותם לצדיקים כלל זולתי למשה רבינו ע"ה, שאפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בתורה נאמר למשה, אלא שלא ניתן רשות לגלותו כלל, וזהו (במדבר יב-ו) בכל ביתי נאמן הוא ע"כ.

ומבואר מזה כי הגם שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כולן נאמרו 'למשה בסיני' (ויק"ר כב-א), מכל מקום לא לימד זאת משה לבני ישראל, אלא מסר להם התורה שבעל פה בכללותיה, אבל החידושים שבתורה בפרטותיה ופרטי פרטותיה, שחכמי ישראל בכל הדורות המציאו מכללי התורה, המה דברים חדשים, שלא מסר משה לישראל. ואם כי כל חלקי התורה הללו נאמרו כבר בסיני למשה, הם מתגלים לאט לאט בכל דור ודור על ידי החכמי ישראל. [ובגמרא (יבמות עב:): אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש, ראיתי לכן פדת שיושב ודורש כמשה מפי הגבורה (ועיין ברש"י שם), משמע דהמשניות והברייתות נמסרו בקבלה ממש מפי הגבורה, גם עם הדרשות מהפסוקים].

אך לכאורה איך אפשר לומר כן, דאם כן לא קבלנו כל התורה כולה על ידי משה, כי מה שחידשו התנאים והאמוראים לא נתקבלו ממש, שהרי לא ניתן לו רשות למשה לגלותם. ונראה כי במתן תורה עמדו כל הנשמות במעמד הנבחר, אשר אז ניתן לנו העשרת הדברות על ידי משה רבינו, ובזה כלול כל התורה כולה (רש"י שמות כד-ב). ונשמות חכמי ישראל השיגו אז על ידי משה רבינו, שנשמתו כוללת כל נשמות ישראל, כל מה שנוגע לנשמתם לחדש ולהורות אותם את בני ישראל. וכאשר הם מחדשים דבר בתורה, הם מגלים מה שהשיג נשמתם במתן תורה על ידי משה רבינו.

ונראה דזה עומק הכוונה שאנו אומרים, אני מאמין באמונה שלימה שכל התורה 'המצויה עתה בידינו' היא הנתונה למשה רבינו עליו השלום. דאנו מדגישים בזה, כי לכאורה חלק מהתורה קבלנו ממש רבינו בעצמו שלימדה את ישראל במדבר. אך מאז הרי נתחדשו בתורה תילי תילין של הלכות על ידי חכמי דור

מוסיף, כי קולו חזק וקיים לעולם ע"כ. ולפי מה שנתבאר יש לומר דקול ה' של נתינת התורה לעמו ישראל, לא פסק, שבכל יום ויום ממתן תורה ואילך מתגלה לישראל עוד חידוש הלכה מהתורה, כי כל מה שתלמיד ותיק מחדש ניתנה מה' למשה אז למסרו לנשמות ישראל, ובכל יום ויום ניתן לנו עוד חלק מאותה הקול שהשמיע ה' למשה בסיני.

*

והנה בירושלמי (ראש השנה ד-ח) אמרו, דלא הזכיר הכתוב חטאת גבי שער של שבועות, שנאמר (במדבר כח-ל) שער עזים אחד לכפר עליכם, משום דאמר הקב"ה כיון שקבלתם עליכם עול תורה, מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מעולם ע"כ. והובא גם בדעת זקנים לבעלי תוספות (שם), וסיים וזהו שיסד הפייט (בזולת של שבועות) קבלו מלכותי ולא תאשמו ע"כ.

ובקונטרס נפש יחזקאל כתב בטעמו, כי יום מתן תורה הוא יום חתונתו ושמחת לבו (תענית כו:), וביום חתונתו הרי מוחלין כל עונות, על כן נמחלו החטאים ואין צריכין לחטאת ע"כ. נו"ש להוסיף דמבואר ברש"י (בראשית לו-ג), דמצינו באגדת מדרש ספר שמואל, שלשה מוחלין להם עונותיהן, גר שנתגייר, והעולה לגדולה, והנושא אשה ע"כ. וכולהו איתנייהו בישראל במתן תורה].

ובשו"ת בנין שלמה (ח"ב או"ח סימן לו) הביא ממר אחיו ז"ל להקשות, דאם כן למה בפרשת אמור כתיב בשעיר של חובת היום, ועשיתם שעיר עזים לחטאת (כג"ט) ע"ש. ונראה דהנה ברבינו בחיי (פ' בא) על הכתוב החודש הזה לכם ראש חדשים (יב-ג) כתב בשם רבינו חננאל ז"ל, קביעות החדשים אינו אלא על פי החשבון, לא על פי ראיית הלבנה, והראיה, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היה הענן מכסה אותם ביום ועמוד האש לילה, ולא ראו בכלום שמש ביום ולא ירח בלילה, והוא שאמר הכתוב (נחמיה ט-ט) ואתה ברחמיך הרבים לא עזבתם במדבר, את עמוד הענן לא סר מעליהם ביומם להנחותם בהדרך, ואת עמוד האש בלילה להאיר להם. ומהיכן היו קובעים חדשים על פי ראיית הלבנה, אלא בודאי עיקר המצוה בכתוב על פי החשבון ע"כ.

וביערות דבש (ח"ב דרוש ה) כתוב, שבוה פירשו המפרשים, מה דאיתא בגמרא (בבא בתרא עה.) ונתתה מהודך

ודור, ויתכן לחשוב אשר חידושים אלו נתגלו על ידי נשמת החכם ההוא, ואין לו קשר עם עצם הנתינת התורה בסיני על ידי משה. לזה הדגיש אשר לא כן הוא, אלא כל התורה 'המצויה עתה בידינו', גם מה שחידשו חכמינו ז"ל ממתן תורה עד עתה, גם כן נתונה היא לנו ממשה רבינו, כי במתן תורה זכו נשמותיהן של חכמי ישראל הללו לקבל כל זאת ממשה רבינו עצמו, אשר נמסר לו מה' כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש.

ומעתה שפיר מובן נוסח הברכה על התורה, שאנו מברכין על מה שבסיני נתן לנו תורת אמת, וגם מה שלא נמסר אז בפועל לישראל, 'חיי עולם נטע בתוכנו', המשך עומק דברי התורה נטע בתוכנו, שכל נשמה ונשמה השיג לחדש מה שנוגע לנשמתו. וחותרם ברוך אתה ה' 'נותן' התורה, שבכל יום ויום ממתן תורה ואילך נותן לנו עוד חלק בתורה, עוד חידוש שיש בתורה, שכל תלמיד ותיק מחדש בתורה, ויש נתינת התורה בהוה כל יום ויום.

ומעתה אין לחכם להתייחר בחידושי תורתו, כי אין זה מצדו, אלא משורש נשמתו שקיבל כל זאת בעמדו על הר סיני, שנמסר זאת לנשמתו על ידי משה רבינו. ולכן רב יוסף שהיה מופלג בענותנותו, כמאמרם (סוטה מט:) שאמרו, משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא, אמר ליה רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא ע"כ. על כן היה קורין לו 'סיני', להורות אשר כל מה שנתעלה בתורתו להיות גדול הדור, אין זה מצד מעלת עצמו לבד, אלא הכל קיבל מסיני, שנשמתו זכה אז לקבל על ידי משה רבינו, כל מה שנוגע לנשמתו למסור אותה לישראל.

וזהו גם הענין שכאשר רבא חידש דבר אמת בתורה, אמר לו רב ספרא, 'משה שפיר קאמרת', מה שאתה אומר שפיר זהו ממש, ממה שקיבל נשמתך בסיני ממש, ולכן שפיר קאמרת, כי מי שמחדש בתורה דבר שאינה לאמיתה של תורה, אין זה ממה שנמסר לו ממש, אבל חידוש זה שהשמיע כעת, 'משה שפיר קאמרת'.

ונראה דעל זה נאמר, את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף (דברים ה-ט). וברש"י מתרגמינן ולא פסק, לפי שמדת בשר ודם אינן יכולין לדבר דבריהם בנשימה אחת, ומדת הקב"ה אינו כן, לא היה פוסק, ומשלא היה פוסק לא היה

הנ"ל אתי שפיר, דבמדבר לא היו מקדשין על פי הראיה רק על פי החשבון, ואם כן חל ראש השנה בשבת בשנה שיצאו ישראל למצרים ע"כ.

והנה איתא בגמרא (ראש השנה ו): עצרת פעמים חמשה בסיון, פעמים ששה [שהוא ששה בסיון יום החמשים לעומר], פעמים שבעה. כיצד, שניהם מלאים [ניסן ואייר, הרי חמשה עשר ימים מניסן ושלשים דאייר, מלא להו חמשים בחמשה בסיון] חמשה, שניהן חסרין שבעה, אחד מלא ואחד חסר ששה ע"כ. אמנם כל זה הוא רק כאשר מקדשים המועדות על פי הראיה, אבל בזמן שמקדשים על פי חשבון, לא יחול חג העצרת אלא בששה בסיון כמו בימינו.

ואם כן במדבר שלא קידשו על פי הראיה היה תמיד חג העצרת בששה בסיון, ואין זה יום שניתנה בו תורה, כי הוסיף משה יום אחד מדעתו, וניתנה תורה בשבעה בסיון (שבת פו:), ושפיר צריכין שעיר לחטאת בעצרת, שאין זה יום שקיבלו על עצמם עול תורה. אמנם פרשת פנחס שנאמרה בשנת הארבעים במדבר (עיין רמב"ן במדבר כח-ב), אחר מיתת אהרן בחודש אב, ואם כן חג העצרת מכאן ולהבא יהיה כבר אחר כניסתם לארץ, ואז יקדשו על פי הראייה, וממילא תהיה עצרת לפעמים בשבעה, יום מתן תורתנו, ואז כיון שקיבלו התורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם, על כן לא נאמר חטאת בשעיר של עצרת. [ועיין פרדס יוסף פ' פנחס אות רלג].

עליו (במדבר כז-ב), ולא כל הודך, זקנים שבאותו דור אמרו, פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה ע"כ. ולמה דוקא הזקנים, מפני שדור שנולדו במדבר לא ידעו, כי לא ראו מעולם חמה ולבנה ע"כ.

ובספר הדרש והעיון (פ' אמור אות רנא) כתב על פי דברי הרבינו חננאל הנ"ל דלא היו מקדשין על פי הראיה נתיישב עוד קושיא, דאמרינן בגמרא (ראש השנה כט:): אמר רבי לוי כתוב אחד אומר שבתון זכרון תרועה (ויקרא כג-כד) וכתוב אחד אומר יום תרועה יהיה לכם (במדבר כט-א), לא קשיא כאן ביום טוב שחל להיות בשבת (דאז רק מזכירין מקראות של תרועה), כאן ביום טוב שחל להיות בחול (דאז תוקעין ממש) ע"כ. והקשו המפרשים דהלא עיקר מצות שופר היא בפרשת אמור (דבפרשת פנחס לא נכתב רק אגב ענין הקרבנות), והתם כתיב זכרון דאיירי כשחל בשבת, והא רוב פעמים חל ראש השנה בחול. ותירץ דאיתא במסכת שבת (פו:): דבשנה שיצאו בני ישראל ממצרים חל פסח בחמישי בשבת, ועל פי קביעות השנים אם חל פסח ביום חמישי חל ראש השנה בשבת (ש"ע אר"ח סימן תכח-ג), ולכן רמזה תורה זכרון תרועה, להורות על דחיית תקיעת שופר בשבת בשנה ההוא. [עיין תורה תמימה שם אות פא]. אך לכאורה עדיין קשה דהחשבון של קביעות השנים אינו אלא בזמן הזה, אבל כשהיו מקדשין על פי הראיה אי אפשר לקבוע מקודם בדיוק יום ראש חודש, כי אי אפשר לדעת מראש מתי יתראה הלבנה, אך על פי הרבינו בחיי

בקידושא רבא יום א' דשבועות

ונקדים מתחלה לבאר מה שנאמר בפרשתנו העברה. כל פקודי הלויים אשר פקד משה ואהרן על פי ה' למשפחותם, כל זכר מבן חדש ומעלה שנים ועשרים אלף (במדבר ג-לט). ברמב"ן (ג-ד) העיר, שלא היו שבט הלויים כשאר השבטים, כי מבן חודש ומעלה לא היו רק עשרים ושנים אלף, ומבן שלשים שנה כולם שמונת אלפים (ד-חזח), והנה לא יגיעו מבן עשרים שנה ומעלה לחצי שבט מישראל הפחות שבכולם, ועדיין לא נשאו הארון שתהיה הקדושה מכלה בהם, וזה תמיה איך לא יהיו עבדי וחסידיו ברוכי ה' כשאר כל העם. ואני חושב, שזה חיזוק למה שאמרו

ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים (שמות יט-ה), במכילתא רבי עקיבא אומר זה ברית מילה ע"כ. ויש להבין למה פירט מצות מילה יותר משאר המצות, הלא מצוה זו כבר נתחייבו מקדם מימות אברהם אבינו, וגם אם לא מוכנים כעת לקבל התורה מחוייבים המה בשמירת ברית מילה. – ודורשי רשומות אמרו, והייתם לי סגולה מכל העמים, סופי תיבות מיל"ה, וצריך ביאור.

רבותינו (תנחומא ו' ארא ו) כי שבטו של לוי לא היו בשעבוד מלאכת מצרים ובעבודת פרך. והנה ישראל אשר מררו המצריים את חייהם בעבודה קשה כדי למעטם, היה הקב"ה מרבה אותם כנגד גזירת מצרים, כמו שאמר (שמות א-יב) וכאשר יענו אותנו כן ירבה וכן יפרוץ, וכאשר נאמר עוד בגזירת אם בן הוא והמיתן אותו וירב העם ויעצמו מאד (שם א-כ), כי היה הקב"ה אומר נראה דבר מי יקום, ממני או מהם, אבל שבט לוי היו פרים ורבים כדרך כל הארץ, ולא עלו למעלה כשאר השבטים ע"כ. (ועיין באור החיים הק' שהאריך בטעם הדבר).

והנה קושיית הרמב"ן תקשה גם על מנין השבטים האחרון במדבר, קרוב לארבעים שנה אחר מנין זה, כאשר עמדו ליכנס לארץ, אשר גם שם היה מספר הלויים מועטים כנגד שאר השבטים, דכתיב שם (במדבר כו-טב) ויהיו פקודיהם שלשה ועשרים אלף כל זכר מבן חודש ומעלה. ולא עוד אלא שבארבעים שנה לא נתרבה מספרם רק באלף. אך הרמב"ן הבליע תירוץ על זה במה שכתב, ועדיין לא נשאו הארון שתהיה הקדושה מכלה בהם ע"כ. וכוננתו דאיתא במדרש (במדבר ג"א) שהיה הארון מכלה בבני קהת והיה ממעטן, שהיה מקצר ימיהם, ואף על פי כן מחיבת הקודש היו רצים בני קהת אחריו ע"כ. ולכן על המנין האחרון כארבעים שנה אחר שהוקם המשכן, אין קושיא על המנין המועט, אבל כאן קודם שהוקם המשכן, עדיין לא נשאו הארון שתהיה מכלה בהם.

ועל מיעוט המספר של בני לוי במנין השני יש לומר עוד, דאיתא בגמרא (יבמות ע"א) דישאל במדבר לא מלו עצמם, מאי טעמא לא מהול, איבעית אימא משום חולשא דאורחא, ואיבעית אימא משום דלא נשיב להו רוח צפונית [נוחה לא חמה ולא צוננת וחמה זורחת], דתניא כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית [ביום ולא זרחה חמה עליהם], מאי טעמא, איבעית אימא משום דנופיים הוו [ממעשה העגל ולא היו ראויין לאור נוגה], ואי בעית אימא [משום הכי לא נשבה, כי היכי] דלא נבדור ענני כבוד [שהיו מקיפין ולא היתה חמה יכולה ליכנס] ע"כ.

אמנם בשבט לוי מצינו ששיבח אותם משה בברכתו, האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו, ואת אחיו לא הכיר, ואת בניו לא ידע, כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו

(דברים לג-ט). וברש"י כי שמרו אמרתך, לא יהיה לך אלהים אחרים (שמות כ-ב). ובריתך ינצורו, ברית מילה, שאותם שנולדו במדבר, של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו מולין ומלין את בניהם (ספרי במדבר ט-יח) ע"כ. והרי המילה במדבר היה סכנת נפשות, שהרי בשביל זה לא מלו עצמם כל ישראל במדבר, ושבט לוי מסרו נפשם על קיום מצות מילה, ויתכן שבאמת מתו מהם הרבה, הן מחמת חולשא דאורחא, והן משום דלא נשיב להם רוח צפונית, ולכן היה מנינם מעט. ושוב ראיתי בספורנו שם על הכתוב, ואת בניו לא ידע כי שמרו אמרתך, שפירש שלא הקפיד על חיי בניו במדבר, כדי לשמור אמרתך, והיא מצות מילת הבנים, 'אף על פי שהיו מתים רבים מהם' כאמרם ז"ל מפני שלא נשבה להם רוח צפונית ע"כ. [אבל תירוץ זה לא יוצדק על המנין הראשון, שהרי זאת היתה בהשנה הראשונה במדבר].

*

והנה בתוספות (ד"ה מא"י) כתבו דבגמרא משמע דבמדבר לא מהול כלל. ובפרקי דרבי אליעזר (פרק כט) משמע שמלו, דקאמר מי מנה עפר יעקב (במדבר כג-י), ראה כל המדבר שהיה מלא מערלותיהן של ישראל ע"כ. הרי דהיו מהולים גם במדבר. וכמו כן הקשה הריטב"א ממה דאיתא בהגדה על מי מנה עפר יעקב, שראה בלעם המדבר מלא ערלות של ישראל, ואמר מי יוכל לעמוד בזכות דם המכוסה בעפר הארץ, ומכאן התקינו לכסות הערלה עם הדם בעפר, וכדאיתא בפרקי דרבי אליעזר ע"כ.

ולפי מה שנתבאר כאן דבני לוי מלו את בניהם גם במדבר, יתכן לומר שראה המדבר מלא מערלותיהן של בני לוי, שמלו את בניהם במדבר במסירת נפש ממש, אשר רבים מהם היו מתים אחר זה, וזאת ראה בלעם בנבואתו. ומצוה זו היתה חשובה עד מאד בעיני בלעם, שראה שיש בין ישראל אנשים כאלו אשר בניו לא ידע, כי הרבה מהילדים הללו היו מתים אחר כך מחמת המילה, ואף על פי כן לא נמנעו מלמולם. וזהו שרימו במאמרו, מי מנה עפר יעקב, שהיו מלים בניהם, והם מתים, וטמנו אותם אחר כך בעפר בקבורתם.

ואמר שוב, 'ומספר את רובע ישראל', לרמז על המסירת נפש של בני לוי למול בניהם, שעבור זה היה מספרם של שבט לוי מעוטה מכל השבטים, אפילו מהשבטים הללו שלא היה מספרם הרבה. ונחזי אנן, כי

הילדים הנימולים, ונס זה נעשה למחנה לויים כל מ' שנה והיו מחוייבים למול, אבל ישראל שהיו נזופים לא נעשה להם נס להכניס רוח צפונית בין הבתרים, על כן מדינא היו אסורים למול בניהם ע"ש.

וביאור הדברים בטעם שנעשה נס רק לבני לוי, דהנה רש"י פירש דנזופים היו, ממעשה העגל. ובתוספות פירשו ממעשה מרגלים ע"ש. והנה שבט לוי לא נכשלו בשניהם, שלא חטאו בעגל, ושבטם לא היו בין המרגלים, וכמבואר בגמרא (בבא בתרא קכא:): במדבר הזה יפלו פגריכם וגו' מבין עשרים שנה ומעלה (במדבר יד-ט), יצא שבטו של לוי שפקודיו מבין שלשים ע"כ. (ועיין רש"י שם א-מט). ולכן לא היו הם כל כך בכלל הנזופים, ובדרך נס נשב להם רוח צפונית, ושפיר היו יכולים למול בניהם.

ונראה דזהו שנאמר במעשה העגל, ויעמוד משה בשער המחנה, ויאמר מי לה' אלי, ויאספו אליו כל בני לוי (שמות לב-כו). ודרשו דורשי רשימות, כי הראשי תיבות והסופי תיבות של מי לה', הם אותיות 'מילה'. ולפי מה שנתבאר נרמז בזה, כי מי שלא יעשה דין בחוטאי העגל, הרי גם לו יש חלק במעשיהם, וממילא יהיו נזופים במדבר, ולא יהא נושב להם רוח צפונית, ולא יוכלו למול את בניהם, ורק אלו שיתאספו לעשות דין בעוברי עבירה, הם לא יהיו נזופים, ויזכו לרוח צפונית, ושפיר יוכלו למול בניהם, ועל כן נרמז 'מי לה' אותיות מילה. – ושוב נאמר שם, ויאמר להם כה אמר ה' אלקי ישראל, שימו איש חרבו על ירכו וגו'. והנגינה היא 'מונח רביעי'. ויש לומר כי ארבע רוחות בעולם נושבות מארבע כנפות הארץ, ובמדבר לא נשב להם רק שלש רוחות, כי נמנע מהם רוח צפונית, אבל לבני לוי שהתאספו לעשות דין בהחוטאים, ואין להם שום חלק במעשה העגל, אצלם תהא 'מונח רביעי', כל הארבעה רוחות, שבדרך נס יזכו גם לרוח צפונית בבתייהם.

וזהו קישור הדברים בברכתו של משה אל שבט לוי, 'האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו וגו', כי שמרו אמרתך, ולא נכשלו בחטא העגל, ואם כן לא היו נזופים במדבר, וממילא נשב עבורם רוח צפונית, ולכן 'בריתך ינצורו', היו יכולים לקיים מצות מילה גם במדבר, ולא היה סכנה להם למול, כי החדיר הרוח צפונית בין העננים, להיות להם לרפואה.

השבט היותר קטן במספר האנשים היה שבט מנשה, וכמו שנאמר (במדבר א-לה) פקודיהם למטה מנשה, שנים ושלשים אלף ומאתים, מבין עשרים שנה ומעלה. ומספרם של שבט לוי מבין שלשים שנה ומעלה כתיב, ויהיו פקודיהם שמונת אלפים וחמש מאות ושמונים (שם ד-מח). ואם כן מספר האנשים שנמנו בשבט לוי בכתובים, הם רק רובע מהשבט הקטן ביותר, שבט מנשה, שמספרם שנים ושלשים אלף. והוא מטעם שבני לוי היו מתים במילתם. וזהו ששיבח אותם בלעם, 'מי מנה עפר יעקב', קאי על שבט לוי שהמדבר היה מלא מערלותיהן, שמלו גם במדבר במסירת נפש, שאחר כך היו טומנין את ילדיהם בעפר, והראיה לזה 'ומספר את רובע ישראל', שבמספרם הם רק רובע גם מהשבט הקטן היותר שיש בישראל.

*

והנה רש"י פירש, כי שמרו אמרתך, שלא נכשלו בחטא העגל, ובריתך ינצורו, שקיימו מצות מילה. ונראה כי שני הדברים הללו מקושרים הם, דהנה בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן רח, חו"מ סימן קצא) ביאר, דישראל במדבר שלא מלו עצמם כדין עשו, כי סכנה לולד למול וליצא בדרך, והנה במדבר שלא ידעו עת נסיעתם, שאפילו בקדש אשר ישבו ימים רבים, מכל מקום הם היו מעותדים בכל רגע לנסיעה בנסוע הענן, ויש אשר יהיה על המשכן יומם ולילה ונעלה הענן ונסעו (במדבר ט-כא), ואם כן לא היו יכולים למול, דילמא מיד אחר המילה יסע הענן. ובכל זאת מיציאת מצרים עד שניזופו למקום בעגל או במרגלים, כל זמן שנשב להם רוח צפונית אשר יש בו תרופה לחבלה מלו כולם כמבואר ריש פרק הערל (יבמות עב.), אך מנויפה ואילך שלא נשב רוח צפונית וגם היו בדרך, אסורים היו למול עצמם, ואילו היו רוצים היה משה רבינו ע"ה מוחה בהם.

ונשאר הקושיא על הלויים איך הניחם משה רבינו ע"ה למול ולסכן בניהם, לזה יש לומר וכו', דהנה רוח צפונית המנשב בעולם מרפא אפילו השוכבים בביתא דשישא, כי על כל פנים נכנס בין בתרי נקבי הפארוז' ואיהו דידיה עביד, אך לכנוס בין בתרי ענני כבוד שהיו מלובטים ומדובקים זה בזה אדוק היטב דלא לבדרו ענני כבוד, ועל פי טבע עוצם אדיקותם לא היה אפשר לרוח צפונית לכנוס ביניהם אם לא יתפרדו זה מזה, ומכל מקום כל זמן שלא היו נזופים נעשה להם נס ונשב להם דייקא רוח צפונית או דבר אחר כיוצא בו, ונכנס בחדרי משכבי

ואתנה בריתי ביני ובינך, הבטיחו דאחר זמן שיגאלו ממצרים, עוד יוסיף לו בה מעלה ויצטוו על הפריעה, שזהו אות ברית, ואתנה בריתי ביני ובינך ע"כ. ומעתה שפיר דייק הכתוב במעלתו של שבט לוי, שקיימו במדבר מילה ופריעה יחד בשלימות, ושמרו אמרתך, אמירה יחידה שניתנה לאברהם, והוא חיתוך הערלה, וגם 'בריתך ינצורו', זהו הפריעה שהיא היא הברית שבזה מתקדש בקדושת ישראל.

[ויזה] מובן גם כן מה שנאמר במתן תורה, ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, ושמרתם את בריתי, זו ברית מילה, דהגם שעל מצות מילה כבר נצטוו מימי אברהם, מכל מקום על פריעה שהיא אות 'ברית' לא נצטוו עדיין אז, וכמו שאמר ה' לאברהם, ואתנה בריתי ביני ובינך, וכעת בנתינת התורה, הודיע להם ושמרתם את בריתי, מצות מילה בשלימות].

*

והנה משה רבינו בברכתו, אחר שאמר כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו, המשיך לומר, יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל. ונראה דהנה יש לעיין במה שאמרו שבמדבר לא מהול, אם היה זה תיכף מעת יציאתם ממצרים, וממילא הנולדים בחמשים יום עד מתן תורה היו ערלים במתן תורה, או הא דלא מלו היה רק לאחר זמן של מתן תורה. והנה בפרקי דרבי אליעזר (שם) איתא, רבי ישמעאל אומר וכי ישראל שלא נמולו שמעו קולו של הקב"ה על הר סיני ונתן להם את התורה [ובביאור הרד"ל שם, דפשיטא ליה שקטנים אלו גם כן היו בכלל שומעי הקול ומקבלי התורה, וכמו שנאמר (דברים ה-ט) דבר ה' אל כל קהלכם, וכענין מה שנאמר ריש פרשת נצבים (כ"ג) טפכם ונשיכם], אלא חס ושלוש נמולין היו אלא שלא היה להם פריעה ע"כ.

אבל בריטב"א (יבמות שם), כתוב, דאין שיטת הגמרא שלנו כן, אלא דלא מהול כלל משום חולשא דאורחא או משום דנופין היו, אלא מכל מקום לא היה זה אלא לאחר השנה השנית כשהוקם המשכן והוקמו הדגלים, ואז היו נוסעים וחונים, והוו להו חולשא דאורחא, ואיבוד ענני הכבוד, אבל קודם לכן הילודים במדבר מולים היו, וכשקבלו ישראל את התורה לא היה בהם ערל ע"כ.

אמנם בביאור הרד"ל (שם) כתב, דאין דבריו ז"ל מובנים לי בטעמן, דלכאורה אדרבה באותן ימים מיציאת

ויש לומר עוד בהמשך הדברים, 'כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו'. דהנה מבואר בתוס' (ד"ה מאי) דבגמרא דידן משמע דדור המדבר לא מהול כלל. ובפרקי דרבי אליעזר (פרק כט) משמע שמלו, דקאמר מי מנה עפר יעקב (במדבר כג-), ראה כל המדבר שהיה מלא מערלותיהן של ישראל. ובמגילת סתרים דרבינו נסים נמי משמע שמלו ולא פרעו, דכתב בהו כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא היו פורעים מפני עינוי הדרך ע"כ. ולפי זה כיון שהכתוב משבח את שבט לוי שמלו עצמם במדבר, היינו שמלו ופרעו גם כן. והגם שאמרו (שם) לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו שנאמר (יהושע ה-ב) בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צורים, מכל מקום מבואר בתוס' (ד"ה לא) שאברהם פרע מילתן אף על גב דלא נצטוו ע"ש. ויש לומר דגם בני לוי השיגו זאת. ובפרט לפי מה שכתבו שם התוס' דהלכה למשה מסיני היא, ויהושע אסמכיה אקרא ע"ש.

ובגמרא (שבת קל.) כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב (תהלים קיט-קסב) שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, עדיין עושין אותה בשמחה ע"ש. וביאר ברש"י כי 'אמרתך' קאי על מצות מילה, שהיא אמירה יחידה שקדמה לשאר אמירות, והיא מילה ע"ש. ועל כן הכפיל הכתוב על שבט לוי, 'כי שמרו אמרתך', זו מצות מילת הערלה שניתנה לאברהם באמירה יחידה שקדמה לשאר אמירות, ועוד הוסיפו 'ובריתך ינצורו', קיום המצוה בשלימות שהיו פורעין גם כן.

ולחמתיק הדברים יותר, דהנה במצות מילה נאמר לאברהם, התהלך לפני והיה תמים, ואתנה בריתי ביני ובינך (בראשית יז-א), התחילה הכתוב בלשון ציווי, והיה תמים, וסיים בלשון להבא, ואתנה בריתי ביני ובינך. וכתוב בבית הלוי שם לפרש, כי הערלה הוא מום באדם הישראלי, ובמילה מסירים את החסרון ממנו להיות תמים. ואחר כך בא הפריעה, והוא לאות ברית קודש, הוספת מעלה וקדושה, להתקשר ולהתקדש בקדושת ישראל. [והביא סמוכין לדבריו מזה"ק (ח"ב סו:), ומרעיא מהימנא (ח"ג מג:)]. והנה אברהם לא נתחייב בפריעה עד משה רבינו, ולא נתחייב רק להסיר הערלה, על כן אמר לו בלשון ציווי התהלך לפני והיה תמים, להסיר המום, והוא חיתוך הערלה, דעל זה התחיל החיוב מעכשיו. ואמר לו עוד,

מצרים עד מתן תורה היו נוסעים וחונים תמיד יותר לפי ערך מלאחר מתן תורה, שעשרה מסעות היו מיציאת מצרים עד מתן תורה במדבר סיני שאחר רפידים, כמפורש בתורה ריש פרשת מסעי, ואם כן מאי טעמא לא יהיה שייך אז חולשא דאורחא, ומשום דלא לבדור ענני כבוד, ומה תלוי זה במשכן ודגלים דוקא. ובדברי רמב"ן והרשב"א בחידושיהן שם מבואר שחולקין על הריטב"א, ופשיטא להו דלטעמא דחולשא דאורחא ודלא נבדור ענני כבוד, משעת יציאת מצרים פסקו מלמול הנולדים. ורק לטעם דהיו נזופין, לא נשיב רוח צפונית רק מחטא העגל ולהלאה, אבל בשעת מתן תורה עדיין לא נזופו היו ומלו את בניהם ע"ש.

ועל כל פנים היוצא לנו מזה, דלדעת הרמב"ן והרשב"א היו בין העומדים במתן תורה גם טף שהיו ערלים. ולדעת הפרקי דרבי אליעזר היו נימולים אבל לא היה להם פריעה, אשר המל ולא פרע כאילו לא מל (שבת קלז:), ורק שבת לוי היה השבת היחידי שכולם היו מולים ופרועים, שקיימו מצות מילה בשלימות, ובעמדם במתן תורה לא היה ביניהם שום פגם בקדושת המילה.

והנה אי אפשר לזכות לשלימות התורה בלי קדושת ברית מילה, וכמבואר בדעת זקנים מבעלי התוספות (ריש פרשת משפטים) באונקלוס הגר בן אחותו של אדרינוס קיסר שהתגייר ומל עצמו, ושאל אותו הקיסר למה עשית כן, אמר לו שבקשתי ללמוד תורה, אמר לו היה לך ללמוד תורה ולא למול, אמר לו אין יכולת ללמוד בלא מילה, שנאמר (תהלים קמז-ט) מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, למי שהוא מהול כיעקב (נולד מהול), וכתוב לא עשה כן לכל גוי ומשפטים ב"ל ידעום, ב"ל אין יכולין ללמוד תורה שמתחלת בב' ומסיימת בלמ"ד לעיני כל ישראל (תנחומא ה) ע"כ.

ואם כן במתן תורה שבכל שבטי ישראל היו ביניהם ערלים שלא מלו, או שלא פרעו דהוי כלא מל (לדעת הפרקי דרבי אליעזר), ורק שבת לוי כולו היו מהולים כראוי, על

כן זכו הם ביותר לקבל הארת התורה מסיני, ולכן נבחרו הם להיות השבת אשר יורו משפטיך ליעקב. וזהו שאמר על שבת לוי, 'כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו', שהם היו היחידים שמלו עצמם במדבר, ואם כן במתן תורה היו הם השבת היחידי שנחקק בהם הברית קודם שבין ישראל לאביהם שבשמים, על כן זכו הם להיות יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל'.

*

אמנם לולא דבריהם היה מקום לומר, שכל ישראל מלו בניהם קודם מתן תורה, כדי שלא יהיו ערלים בשעת מתן תורה, אף שאחר זה שוב לא מלו במדבר ארבעים שנה. והוא מטעם שהובטחו מה' כי לא יבואו לידי סכנה במילתם. דהנה להטעם שלא מלו משום חולשא דאורחא, היינו משום שלא ידעו עת נסיעתם, ואולי אחר המילה יסע הענן, וסכנה לצאת כן לדרך. אמנם כאשר באו למדבר סיני, שידעו כי עד מתן תורה בסיני לא יסעו, אם כן ליכא חשש של חולשא דאורחא, כי ישבו שם כמה ימים עד לנסיעתם. ואולי הודיע המקום למשה, שגם אחר מתן תורה לא יסעו משם עד כמה ימים, ואם כן כל אלו שנולדו קודם מתן תורה שפיר היו יכולים למול אותם קודם מתן תורה. – וגם לפי הטעם שלא נשב להם רוח צפונית שלא נבדור ענני הכבוד, יעשה להם ה' נס כמו שעשה לבני לוי. וכל זה כדי שלא יהיה ערלים במתן תורה.

וזהו שאמר ה', 'ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, אם מוכנים אתם לקבל התורה, אז 'ושמרתם את בריתי', זו ברית מילה, תקיימו תחלה מצות מילה למול בניכם, שלא יהיו ערלים במתן תורה. ובוזה הבטיחם שאין לחוש לסכנה, הן מצד חולשא דאורחא, כי לא יסעו להלאה עד שיתרפאו. וכמו כן לא ימנע מהם רוח צפונית בדרך נס. והייתם לי סגוליה מכיל העמים, סופי תיבות מיל"ה, שיוכלו לקיימה כמצותה. ונרמזו הנגינה בטעם 'רביעי', שגם הרוח צפונית שלא היה נושב עד עתה, ישיגו כעת, וינשבו כל ארבע רוחות שבעולם.

הגליון הזה נהגב על ידי

מוה"ר ר' יונתן לעפקאוויטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב	לעילוי נשמת הרבנית הצדיקת מרת שינדל רבקה בת הגה"צ ר' יצחק ע"ה אשת חבר של כ"ק מרן אדמו"ר בעל עור מיוחדת זצוק"ל נפטר יום ה"י סיון שנת תשס"ה לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה.	לעילוי נשמת כ"ק הגה"צ רבי שלמה זלמן בן הגה"צ רבי יהושע זצוק"ל אבד"ק תולדות אהרן נפטר יום ה"י סיון תשע"ח לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה.	מוה"ר ר' מנחם בעלאל גאטטעסמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב	מוה"ר ר' יעקב פריעדמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' נתן גרעזינגער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' מרדכי בויער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב	מוה"ר ר' הערשל רובין הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו הרתן שמועון ג"י למז"ט	מוה"ר ר' יהודה שטיין הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות
--	---	---	--	--	--	---	--	--